

Pozytywizm: podsumowanie

- Wprowadzenie
- Przeczytaj
- Gra dydaktyczna
- Sprawdź się
- Dla nauczyciela

Czy pozytywizm był zwycięską filozofią? A może, w swoim praktycznym podejściu do świata, był jałowy i nudny?

Intelektualne elity rozwijających się krajów Europy Zachodniej w drugiej połowie XIX w. pozostawały pod silnym wrażeniem myśli pozytywizmu, w której mimo zróżnicowania dominował scjentyzm, empiryzm połączony z myśleniem zdroworozsądkowy i praktycyzm. Rozwój nauki i techniki wydawał się oczywistą drogą postępu także dla społeczeństw, miał poprawić ich organizację i zapewnić szczęście jednostkom. Ten solidny gmach wiedzy zachwiał się jednak na przełomie wieku. Już Fryderyk Nietzsche uznał filozofię pozytywną za mieszczańską i filisterską. Wiek XX przyniósł nowe pytania i wyzwania.

Twoje cele

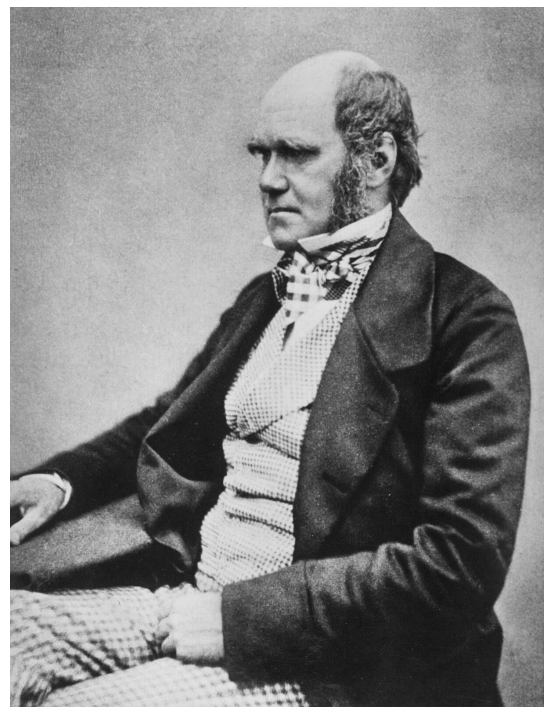
- Scharakteryzujesz pozytywistyczny światopogląd.
- Przeanalizujesz stosunek pozytywistów do metafizyki.
- Ocenisz znaczenie myśli pozytywizmu dla rozwoju socjologii, etnologii, logiki i metodologii nauk.

Przeczytaj

Pozytywizm: podsumowanie

Przegląd najważniejszych **idei** i pomysłów głoszonych przez twórców **pozytywizmu** XIX w. prowadzi do dosyć zaskakującej konstatacji, że, być może, równie wiele ich dzieli, co łączy i – co więcej – że w budowanych przez każdego z nich **teoriach** występują wyraźne pęknięcia i niekonsekwencje. Z problemem niespójności poglądów radziła sobie żywa osobowość każdego z tych myślicieli, kształtowana przez rozmaite meandry ich biografii – jak to zresztą ma miejsce w każdym właściwie przypadku twórczości intelektualnej. Od powyższej kwestii bardziej interesujące z historycznego punktu widzenia jest jednak ustalenie teoretycznego rdzenia całego nurtu zwanego pozytywizmem w tym jego kształcie, który zaistniał w XIX w. Przyjrzyjmy się zatem różnicom i podobieństwom występującym między wpisującymi się w ten nurt **doktrynami**, by tę wspólną płaszczyznę ustalić.

W kwestiach społeczno-politycznych również występowały między omawianymi przez nas pozytywistami różnice. Comte w żadnym razie do tradycji liberalizmu nie przystawał. Kierował się ogólnymi ideami republikańskimi i sympatią dla wyidealizowanego proletariatu, ale hołdował wizji hierarchicznego społeczeństwa i **autorytarnej władzy**. „Socjalizm pozytywistyczny” nie oznaczał przecież władzy ludu, lecz władzę elity intelektualnej i duchowej. Natomiast Comte’owska koncepcja religii ludzkości pozostała historyczną i lokalną osobliwością, podzielaną tylko przez garstkę wiernych uczniów, a odrzucaną przez wszystkich późniejszych pozytywistów. Mill był jednym z twórców nowoczesnego liberalizmu, ale przecież postulował **interwencjonizm państwowy** dla sprawnego funkcjonowania społeczeństwa i zapewnienia sprawiedliwości społecznej. Stąd również jego sympatia – choćby przejściowa – dla **idei socjalistycznych**, stąd także ważna rola przyznawana **elicie intelektualnej** w systemie rządów demokratycznych. Spencer zaś w swojej wersji liberalizmu optował za radykalną wersją **leseferyzmu**, ograniczaną jedynie prawem każdej jednostki do **równej wolności**. Wszelką ingerencję państwa w życie obywateli – poza stanowieniem i egzekwowaniem sprawiedliwych praw – uważał za pogwałcenie naturalnego prawa do wolności.

Charles Darwin – twórca teorii ewolucji.
Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Cóż zatem pozostało wspólnym dziedzictwem twórczości głównych reprezentantów pozytywizmu XIX stulecia?

Wszystkie te elementy stanowiska pozytywistycznego trafiły na podatny grunt XIX-wiecznej świadomości społecznej szybko modernizujących się i zafascynowanych nowymi możliwościami nauki i techniki krajów Zachodu – a szczególnie ich elit intelektualnych. W rezultacie pozytywizm stał się w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XIX w. dominującym nurtem ideowym i mówiło się o nim jako o „zwycięskim pozytywizmie”. Jednocześnie w pejzażu ideowym owej epoki zaczęły pojawiać się „jaskółki” zwiastujące zupełnie odmienne prądy myślowe, które z czasem – na początku XX w. – doprowadziły do tzw. przełomu antypozytywistycznego. Taką zapowiedzią był chociażby głos Fryderyka Nietzschego, traktującego pozytywistyczny program z pogardą jako wyraz **filisterskiej** i jałowej umysłowości mieszczaństwa. Jednak te krytyczne reakcje należały już zasadniczo do nowej epoki przekraczającej XIX-wieczne horyzonty – epoki ściśle związanej z naszą dzisiejszą współczesnością. Niemniej nie można odmówić XIX-wiecznemu pozytywizmowi historycznych zasług i płodności. Określany mianem „pierwszego pozytywizmu” stał się żyznym gruntem dla pozytywizmu „drugiego” – jak określa się popularny na początku XX w. **empiriokrytycyzm** Richarda Avenariususa i Ernsta Macha – oraz dla pozytywizmu „trzeciego”, zwanego też pozytywizmem logicznym lub **neopozytywizmem** – którym to mianem określa się działalność „koła wiedeńskiego” w latach dwudziestych i trzydziestych XX w. oraz twórczość niektórych przedstawicieli „szkoły lwowsko-warszawskiej”. „Pierwszy pozytywizm” dostarczył także silnych impulsów do rozwoju naukowej socjologii (szkoła Durkheima), etnologicznych badań nad ludami pierwotnymi (antropologia kulturowa) oraz oczywiście logiki i metodologii nauk.

Słownik

doktryna

(łac. *doctrina* – nauczanie, wiedza) system poglądów, twierdzeń i założeń z określonej dziedziny wiedzy

empiriokrytycyzm

(gr. *empeiria* – doświadczenie + łac. *criticus* – osądzający) pozytywistyczny kierunek filozoficzny z przełomu XIX i XX w. uznający, że właściwe poznanie polega na „czystym” doświadczeniu

empiryzm

(gr. *empeiria* – doświadczenie) stanowisko epistemologiczne, zgodnie z którym wyłącznym lub głównym źródłem wiedzy jest doświadczenie

epistemologia

(gr. *episteme* – wiedza, umiejętność, zrozumienie) dziedzina filozofii zajmująca się poznaniem i jego granicami

flister

(niem. *Philister*) człowiek ograniczony, bez wyższych aspiracji, o zakłamanym moralności

idea

(gr. *idéa* – wyobrażenie, wzór) myśl przewodnia, pomysł

interwencjonizm

(łac. *iner* – między, pośród + *ventio* – przyjść, przybyć) oddziaływanie państwa na gospodarkę za pomocą podatków, stóp procentowych itp.

leseferyzm

(fr. *laisser faire* – nie sprzeciwiać się) pogląd filozoficzno-ekonomiczny wyrażający dążenie do wolności gospodarowania oraz wyzwolenie z wszelkich zależności feudalnych i oznacza działanie w warunkach wolności osobistej, równości wobec prawa, poszanowania własności prywatnej; rolę państwa sprowadza wyłącznie do pozycji gwaranta podstawowych swobód obywatelskich i dlatego, z założenia, państwo nie może ingerować w sferę ekonomiczną

naturalizm

(łac. *naturalis* – urodzony, naturalny) to stanowisko, zgodnie z którym całą rzeczywistość, wszystkie zjawiska można wyjaśnić, odwołując się do przyczyn naturalnych, czyli praw przyrody

neopozytywizm

(gr. *néos* – nowy + łac. *positivus* – oparty, uzasadniony) kierunek w filozofii XX w. uważający, że prawdziwą wiedzą jest jedynie wiedza oparta na doświadczeniu

pozytywizm

(łac. *positivus* – oparty, uzasadniony) kierunek filozoficzny w XIX i XX w. pojmujący naukę jako badanie faktów, postulujący oczyszczenie wiedzy z wszelkiej metafizyki

teoria

(gr. *theoria* – oglądanie, badanie) całościowa koncepcja zawierająca opis i wyjaśnienie określonych zjawisk i zagadnień; też: czykolwiek koncepcja na określony temat; dział nauki o literaturze, kulturze, sztuce itp. zajmujący się systematyzowaniem pojęć i twierdzeń leżących u podstaw tych dziedzin; teza jeszcze nieudowodniona lub nieznajdująca potwierdzenia w praktyce

Gra dydaktyczna

Polecenie 1

Zagraj i sprawdź swoją wiedzę na temat pozytywizmu. Na odpowiedź na wszystkie pytania masz 5 minut. Jeżeli zdarzyło ci się popełnić błąd, po zakończonym teście sprawdź, które odpowiedzi są nieprawidłowe i spróbuj jeszcze raz.

Test

**Zagraj i sprawdź
swoją wiedzę na
temat
pozytywizmu,
biorąc udział
w grze.**

Poziom
trudności:

łatwy

Limit czasu:

5 min

Twój ostatni
wynik:

-

Uruchom

Polecenie 2

Ułóż pytanie testowe, które mogłoby się pojawić w quizie dotyczącym myśli filozoficznej epoki pozytywizmu.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Zaznacz poprawne zakończenie zadania. Termin *pozytywizm* wywodzi się z dzieła...

Herberta Spencera.

Adama Smitha.

Augusta Comte'a.

Ćwiczenie 2

Zaznacz przedstawicieli pozytywizmu.

Voltaire

John Stuart Mill

Fryderyk Nietzsche

George Berkeley

Ćwiczenie 3

Wymień przedstawicieli pozytywizmu, o których jest mowa w tej lekcji, i krótko scharakteryzuj ich poglądy.

Ćwiczenie 4

Połącz pojęcia z definicjami.

leseferyzm

pogląd filozoficzno-ekonomiczny wyrażający dążenie do wolności gospodarowania oraz wyzwolenie z wszelkich zależności feudalnych i oznacza działanie w warunkach wolności osobistej, równości wobec prawa, poszanowania własności prywatnej; rolę państwa sprowadza wyłącznie do pozycji gwaranta podstawowych swobód obywatelskich i dlatego, z założenia, państwo nie może ingerować w sferę ekonomiczną

scjentyzm

pogląd głoszący, że jedyną drogą uzyskania wiarygodnej i w pełni uzasadnionej wiedzy o rzeczywistości jest poznanie naukowe, oparte na konkretnych rezultatach poszczególnych dyscyplin naukowych

empiryzm

stanowisko epistemologiczne, zgodnie z którym wyłącznym lub głównym źródłem wiedzy jest doświadczenie

Ćwiczenie 5

Wyjaśnij, jaki był stosunek pozytywistów do zagadnień metafizycznych.

Ćwiczenie 6

Wymień cechy charakteryzujące pozytywistyczny typ myślenia.

Ćwiczenie 7

Odpowiedz na pytanie, jakie było znaczenie myśli pozytywizmu dla rozwoju socjologii, etnologii, logiki i metodologii nauk?

Ćwiczenie 8

Przygotuj mapę myśli, będącą podsumowaniem wiedzy na temat pozytywizmu. Ujmij na niej następujące kwestie:

- geneza;
- ramy czasowe;
- główne hasła;
- najważniejsze ośrodki;
- przedstawiciele.

Dla nauczyciela

Autor: Ewa Orlewicz

Przedmiot: Filozofia

Temat: Pozytywizm: podsumowanie

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Pojęcie filozofii. Uczeń:

2) wymienia i charakteryzuje ważniejsze dyscypliny filozofii: metafizyka (ontologia), epistemologia, etyka, filozofia przyrody, antropologia filozoficzna, teologia filozoficzna, filozofia piękna i sztuki (estetyka), filozofia polityki;

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Elementy historii filozofii.

8. John Stuart Mill. Uczeń:

1) przedstawia główne założenia etyki utilitarystycznej;

2) omawia dziedziny ludzkiej wolności: wolność przekonań, wolność postępowania, wolność zrzeszania;

3) wyjaśnia zasadę niekrzywdzenia innych;

4) posługuje się tą zasadą w moralnej ocenie przykładowych działań ludzkich;

10. Pozytywizm. Uczeń:

2) przedstawia główne idee filozofii pozytywnej Augusta Comte'a;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele lekcji. Uczeń:

- scharakteryzuje pozytywistyczny światopogląd;
- przeanalizuje stosunek pozytywistów do metafizyki;

- oceni znaczenie myśli pozytywizmu dla rozwoju socjologii, etnologii, logiki i metodologii nauk.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja;
- rozmowa kierowana;
- mapa myśli.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Uczniowie zapoznają się z treściami w sekcji „Przeczytaj”.

Faza wprowadzająca:

1. Prowadzący zajęcia loguje się na platformie, wyświetla temat lekcji oraz cele. Wspólnie z uczestnikami zajęć ustala kryteria sukcesu.
2. **Pytanie otwarte.** Zalogowany na platformie nauczyciel w panelu użytkownika wybiera wcześniej zdefiniowaną grupę uczniów (klasę) lub tworzy nową, na potrzeby lekcji. Uczniowie dołączają do pracy. Przez cały czas pracy na platformie nauczyciel może kontrolować aktywność podopiecznych, weryfikować ich odpowiedzi na pytania zawarte w e-materiale oraz udzielić uczniom informacji zwrotnej. Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika ćwiczenie nr 6: *Wymień cechy charakteryzujące pozytywistyczny typ myślenia.* z e-materiału, a następnie uczniowie udzielają indywidualnie odpowiedzi pisemnych. Nauczyciel,

korzystając ze swojego panelu użytkownika, odczytuje odpowiedzi uczniów, wybrane prezentuje na forum klasy i omawia je.

Faza realizacyjna:

1. **Mapa myśli.** Nauczyciel wyznacza ucznia, który zapisuje na tablicy podane przez niego hasło: *POZYTYWIZM*. Następnie uczniowie podają na forum swoje pomysły. Wybrany uczeń zapisuje je wszystkie wokół hasła.
Na tej podstawie powstaje mapa myśli/pojęć, do których uczniowie będą mogli powracać podczas kolejnych etapów zajęć lub w ramach powtórki materiału w domu
2. **Ćwiczenia przedmiotowe.** Uczniowie dobierają się w pary i wykonują ćwiczenia nr 1-4. Następnie konsultują swoje rozwiązania z inną parą uczniów i ustalają jedną wersję odpowiedzi
3. **Dyskusja.** Nauczyciel pyta uczniów, jakie było znaczenie myśli pozytywizmu dla rozwoju socjologii, etnologii, logiki i metodologii nauk.

Faza podsumowująca:

1. W ramach podsumowania zajęć uczniowie rozwiązują quiz zamieszczony w zakładce „Gra dydaktyczna”.
2. Wszyscy uczniowie podsumowują zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Napisz pracę argumentacyjną na temat: *Które z poglądów filozofów pozytywistycznych mogą być atrakcyjne dla współczesnych ludzi?* Swoją wypowiedź poprzyj odpowiednimi argumentami.

Materiały pomocnicze:

- *Słownik-przewodnik filozoficzny. Osoby, problemy, terminy*, oprac. zbiorowe, Lublin 2012.
- Henel Ł., *Lekcja filozofii. Od Sokratesa do Heideggera...*, Kraków 2009.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimediu:

- Uczniowie mogą wykorzystać medium w sekcji „Gra dydaktyczna” do przygotowania się do lekcji powtórkowej.